

Kalıp Yargı ve Ön Yargılı Çocuklar: Sosyal Bilgiler Dersi Bağlamında Bir İnceleme¹ Children with Stereotypes and Prejudices: A Study on Primary School Students

Ceren Ağgül¹ Ferat Yılmaz²

¹ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, Büyükdere İlkokulu, Mardin, Türkiye

² Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Diyarbakır, Türkiye

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi (Received Date)

21.07.2022

Kabul Tarihi (Accepted Date)

22.03.2023

*Sorumlu Yazar

Ceren Ağgül

Büyükdere İlkokulu,

Büyükdere Mah.

Kızıltepe/MARDİN

ceren.aggul@gmail.com

Öz: Araştırmada sınıf öğretmenlerinin görüşleri dikkate alınarak ilkökul öğrencilerinin sahip olduğu kalıp yargı ve ön yargılarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma, kişilerin yaşam deneyimlerini nasıl yorumladıklarına odaklanan temel nitel araştırma deseni ile yürütülmüştür. Çalışmaya, Türkiye'nin farklı illerinde görev yapan 20 sınıf öğretmeni katılmıştır. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen "İlkokul Öğrencilerinde Görülen Kalıp Yargı ve Ön Yargılara İlişkin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" ile toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Ulaşılan bulgulara göre ilkökul öğrencileri cinsiyet, etnisite ya da ırk, dil, din, yerleşim yerleri, meslekler, özel gereksinimli bireyler, dersler, sosyoekonomik düzey ve bireysel farklılıklar ile ilgili konularda kalıp yargılara sahiptir. Öğrenciler, kalıp yargılara sahip oldukları gruplar karşısında kaçınma, uzak durma, dışlama, tercih etmeme, iğrenme ve engelleme gibi davranışlar sergilemektedir. Bu kalıp yargı ve ön yargıların azaltılması için kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme becerisine Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında da yer verilmelidir. Böylece, ilkökul öğrencilerinin kalıp yargı ön yargılarının gelişip yayılması daha erken bir süreçte önlenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, kalıp yargı, ön yargı, beceri

Abstract: The present study aims to examine the stereotypes and prejudices of primary school students by taking into account the opinions of classroom teachers. The study was conducted using a basic qualitative research design focusing on how people interpret their life experiences. The study included 20 classroom teachers from various provinces across Turkey. The data were collected with the "Semi-Structured Interview Form on Stereotypes and Prejudices in Primary School Students" developed by the researchers. Content analysis was used in the analysis of the obtained data. According to the findings, primary school students have stereotypes about gender, ethnicity or race, language, religion, places, occupations, individuals with special needs, courses, socioeconomic level and individual differences. Students exhibit behaviors such as eschewing, staying away, excluding, not preferring, disgusting, and inhibiting the groups they have stereotypes. In order to reduce these stereotypes and prejudices, the skill of recognizing stereotypes and prejudices should be included in the Life Studies Curriculum. Thus, the development and spread of stereotypes and prejudices of primary school students should be prevented at an earlier stage.

Keywords: Social Studies, stereotype, prejudice, skill

Ağgül, C. ve Yılmaz, F. (2023). Kalıp yargı ve ön yargılı çocuklar: Sosyal Bilgiler dersi bağlamında bir inceleme. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 279-296. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1146808>

Giriş

Son yıllarda bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler ile bilginin hızlı bir şekilde artıp yayılması, toplumları etkilemiş ve toplumsal ihtiyaçların değişmesine sebep olmuştur (Ergene, 2011). Bu ihtiyaçların değişmesiyle çağa ayak uyduran, bilgiye rahatça ulaşan, ulaştığı bilgiyi kullanan ve yaşadığı toplumu ileriye taşıyan bireylerin yetiştirilmesi önem kazanmıştır (Polat Zafer, 2019). Geleneksel eğitim yöntemleri ile böyle bir toplumun oluşturulması mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda bireyin ihtiyaç duyduğu becerileri kazanması için eğitim sistemlerinin de sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan yenilikçi, çok yönlü, esnek, değişimlere açık ve disiplinler arası bir anlayışla tasarlanması gerekmektedir (Alabaş, 2018; Narin, 2009; Arıkan, 2019). Eğitim sistemlerinin böyle bir tasarıma ulaşabilmesi için öğretim programlarının önemli olduğu düşünülebilir. Bu anlamda üzerinde çalışılması gereken temel öğretim programlarından birinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (SBDÖP) olduğu söylenebilir. ABD'de kurulan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyine [National Council for the Social Studies (NCSS, 1994)] göre sosyal bilgiler dersinin ilk amacı; demokrasiye bağlı küresel vatandaşlar yetiştirmek ve bu bireylerin demokratik bir vatandaş olarak bilinçli ve

mantıklı kararlar almalarını sağlamaktır. Gürkan'a (2009) göre ise sosyal bilgiler, bireylere hem kendi toplumlarına hem de küresel topluma etkili bir vatandaş olabilecek şekilde katılmaları için gerekli olan bilgi, beceri ve değerleri aktarma hedefi olan bir derstir.

Sosyal bilgiler dersi, bireylerin çevresini tanımasına, kurduğu ilişkilerde karşılaştığı sorunları çözmesine ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılamasına olanak sağlar. Aynı zamanda, bireyleri farklı bakış açılarına saygı duymaya, kültürel ve kültürler arası değerlere sahip çıkmaya yöneltir (Farris, 2012, akt. İltar, 2013). Bu nedenle sosyal bilgiler dersi için hazırlanan programların her bir ögesi, yerel ve küresel değişimler ile toplumsal ihtiyaçlar göz önüne alınarak bilimsel bir yaklaşımla hazırlanmalıdır (Aykaç, 2007). Türkiye'de uygulanmakta olan 2018 SBDÖP bahsedilen bu anlayışla hazırlanmış olup öğrencilerde de böyle bir anlayış geliştirmek için "kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme becerisi" gibi çeşitli becerilere yer vermiştir.

Seçgin'e (2021) göre kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme becerisinin erken yaşlarda kazandırılması önemlidir. Zira tüm bireyler farklı kültür, dil ve etnik kökenlerden insanlarla bir arada uyum içinde yaşamak durumundadır. Oysa kalıp yargı ve ön yargılar, bu uyumu engelleyebilmektedir. Kalıp yargılar,

¹ Bu çalışma birinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ön yargı ile birlikte, sosyal psikolojinin temel konularından biri olarak kabul edilen önemli bir sosyal olgudur (Bartal, 1997). Bu olgu, bireylerin zihninde önceden oluşturduğu ve bazı obje ve gruplar hakkında karar vermelerine yardımcı olan izlenim ya da imgelerdir. Bir başka deyişle kalıp yargılar, bireylerin bu büyük ve karmaşık dünyada yolunu bulmasını sağlayan haritalardır (Göregenli, 2013). Kalıp yargılar, belirli grupların üyelerinin özellikleri, nitelikleri ve davranışları hakkındaki inançlardır. Bu inançlar, çeşitli bilişsel ve güdüsel süreçler yoluyla oluşturulur ve sürdürülür. Bazen kalıp yargılar kendini gerçekleştiren kehanetlerden doğar, bazen de yanlıtıcı ilişkilerde ve farklı grupların homojen olduğuna dair algılarda ortaya çıkarlar (Hilton ve Von Hippel, 1996). Bu yargılar korkuyu, yanlış anlaşılmayı ve suçu doğurabilir. Potansiyel tehlikelerine rağmen, çevremizin talepleri, ön yargı ve ayrımcılığı kınayanlar da dâhil olmak üzere herkesin, bazı durumlarda kalıp yargılar taşımaya neden olur. Bir insan başkalarını değerlendirirken ya da onlar hakkında bir karar verirken, onlara ait sosyal kategoriye tamamen göz ardı edemiyorsa, o zaman kalıp yargıların karşındaki bireye ilişkin değerlendirmeler ve kararlar üzerindeki etkisi, onları en aza indirme dürtümüze rağmen devam edebilir (Nelson vd., 1996).

Kalıp yargı ve ön yargı kavramları, neredeyse aynı gibi görünse de işlevsel ve tanımsal yönden farklılıklar göstermektedir. Kalıp yargılar, ön yargıların bilişsel bölümüdür ve kalıp yargıların ön yargılara neden olduğu düşünülmektedir. Kısaca, kalıp yargı ve ön yargılar birbirinden farklı ama aynı zamanda birbirine bağlı olan iki kavramdır (Tutkun ve Koç, 2008; Göregenli, 2013). Ön yargı kavramı, bireylerin yetersiz ya da kulaktan dolma bilgilerle diğer bireylere ya da gruplara karşı bir tutum sergilemesidir. Bu kavram, önceden araştırma yapılmadan ve üzerinde düşünülmeden oluşturulmuş bir yargı ile taraf tutulması olarak da ifade edilebilir. Başka bir deyişle ön yargı, gerçeklikle ölçülmeden yapılan bir tercihtir. Ön yargılar; ideolojik, dini, etnik ve cinsiyete dayalı konular gibi pek çok bağlamda görülmektedir ve tüm bu bağlamlarda ortaya çıkan ön yargıları yıkmak oldukça zordur (Gürel, 2011; Gürses, 2005; Kağıtçıbaşı, 2014; Yenilmez ve Dereli, 2009).

Bireyler, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde ön yargıların etkisi ile hareket etmektedir. Günlük hayatın bir parçası haline gelen ön yargılar toplumda çatışma, ayrımcılık ve şiddete yol açabilmektedir. Bu durum yalnızca mağdur olan grubun değil, toplumun tümü için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Yetişkinler tarafından söylenen ve doğrudan ya da dolaylı ön yargı içeren bir cümle, erken yaşlarda çocukların zihninde yer edebilmektedir. Alan yazında kalıp yargı ve ön yargıların ne zaman oluşmaya başladığı konusunda birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar, çocuklarda ilgili kavramların 4-5 yaşlarından itibaren oluşmaya başladığını göstermektedir (Aboud, 2003; Gönül ve Şahin Acar, 2018; Toper ve Cengiz, 2019). Bu yaş aralığının okul öncesi döneme denk geldiği düşünülünce kalıp yargı ve ön yargıların fark edilip giderilmesi konusunda eğitim kurumlarının önemi anlaşılmaktadır. İlkokullarda bu konuda sorumluluk üstlenen derslerden biri, sosyal bilgiler dersidir. Ancak öğrenciler, okul öncesi dönemden sosyal bilgiler dersini aldıkları 4. sınıfa kadar kalıp yargı ve ön yargılara dair resmi bir beceri öğretimi ile karşılaşmamaktadır. Bu sürecin, ilkökul yıllarının büyük bir kısmını oluşturduğu düşünülünce, ilkökul öğrencilerinin sahip oldukları kalıp yargı ve ön yargıların açığa çıkarılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Alan yazın tarandığında SBDÖP'de yer alan diğer becerilerle ilgili

çalışmalara rastlanmakta (Armut ve Kılınç, 2018; Avcı, 2017; Çelikkaya, 2014; Faiz ve Karasu Avcı, 2018; Mutluer, 2013; Otuz vd., 2018; Şimşek ve Kolbaşar, 2020); fakat kalıp yargı ve ön yargıları fark etme becerileri çerçevesinde ilkökul öğrencilerinin kalıp yargı ve ön yargılarını inceleyen bir araştırmaya rastlanmamaktadır. Bu yüzden mevcut araştırmada ilkökul öğrencilerinin sahip olduğu kalıp yargı ve ön yargıların incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- İlkokul öğrencilerinin kalıp yargıları nelerdir?
- İlkokul öğrencilerinin ön yargıya dayalı davranışları nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Mevcut araştırma, ilkökul öğrencilerinde görülen kalıp yargı ve ön yargıları saptamaya ilişkin bir çalışma olup araştırma verilerinin toplanmasında, analiz edilmesinde ve yorumlanmasında nitel araştırma yöntemlerinden temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Bu desen, kişilerin yaşam deneyimlerini nasıl oluşturdukları ve nasıl yorumladıkları üzerine yoğunlaşmaktadır (Merriam, 2009).

Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcıları, Mardin ilinde görev yapan 20 sınıf öğretmenidir. Bu öğretmenler, ölçüt örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme metoduyla belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme çerçevesinde daha öncesinde en az bir kez sosyal bilgiler dersi vermiş olan öğretmenlerle çalışılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme kapsamında ise farklı cinsiyet, kıdem, yerleşim birimi ve doğum yeri kategorilerinden öğretmenlerle görüşülmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda araştırmaya 14'ü kadın ve 6'sı erkek, 20 öğretmen katılmıştır. Bu öğretmenlerin 6'sı 0-4 yıl, 6'sı 5-10 yıl, 3'ü 11-15 yıl ve 5'i 16 yıl ve üzeri kıdeme sahiptir. Ayrıca öğretmenlerin 9'u köyde, 5'i ilçede ve 6'sı il merkezinde görev yapmaktadır. Öğretmenlerin doğum yerleri Adıyaman, Ağrı, Artvin, Balıkesir, Batman, Bolu, Bursa, Çorum, Denizli, Edirne, Elâzığ, Gaziantep, Hakkâri, İstanbul, Konya, Manisa, Mardin ve Mersin'dir.

Verilerin Toplanması

Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen "İlkokul Öğrencilerinde Görülen Kalıp Yargı ve Ön Yargılara İlişkin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" ile toplanmıştır. Görüşme formunda öğretmenlere kolaylık sağlaması açısından kalıp yargı ve ön yargının tanımları yapılmış, ilkökul öğrencilerinin kalıp yargı ve ön yargılarını belirlemeye yönelik iki adet ana soru ve dört adet sonda sorusu sorulmuştur. İlk ana soruda öğretmenlere, öğrencilerinde gördükleri kalıp yargılar sorulmuştur. Bu ana sorunun devamında, sonda soruları şeklinde, öğretmenlere öğrencilerin kimlere ve nelere karşı kalıp yargıları olduğu sorulmuş ve onlardan bunları örneklendirerek açıklamaları istenmiştir. İkinci ana soruda, öğretmenlere öğrencilerin sergilediği ön yargılı davranışlar olup olmadığı sorulmuştur. Öğrencilerin nelere ve kimlere karşı ön yargılı davranışlar sergilediği sonda sorularıyla sorulmuş ve öğretmenlerden bunları örneklerle açıklamaları istenmiştir. Form hazırlandıktan sonra uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu doğrultuda, kapsayıcı eğitim, eğitim programları ve eğitim sosyolojisi alanlarında çalışan eğitim üyelerinin fikirleri alınmış ve gerekli görülen yerlerde ifadeler değiştirilerek forma son hali verilmiştir.

Çalışmadan elde edilen verilerin iç geçerliğinin sağlanması adına analizci çeşitlenmesine gitmek ve katılımcı doğrulaması yapmak gibi bazı işlemler işe koşulmuştur (Güler vd., 2013; Patton, 2014). Dış geçerliğin sağlanması için ise maksimum örnek çeşitlenmesine gidilmiş, zengin ve yoğun tanımlamalardan yararlanılmıştır. Araştırmanın güvenilirliği açısından ise denetleme tekniğinden faydalanılmış ve kodlayıcılar arası güvenilirlik katsayısı hesaplanıp yorumlanmıştır (Creswell, 2007; Merriam, 2015; Miles ve Huberman, 1994). Bu çerçevede araştırmaya süresince gerçekleştirilen işlemler aşağıda açıklanmıştır.

İç geçerlik

Analizci çeşitlenmesi kapsamında araştırmadan elde edilen veriler, bu çalışmanın yazarı olan iki araştırmacı tarafından analiz edilmiştir. Görüş ayrılığı durumlarında, üçüncü bir araştırmacıya başvurulmuş ve son karar çoğunluğa göre alınmıştır. Araştırmada, iç geçerliği arttırmada bir başka işlem olan katılımcı doğrulaması işe koşulmuştur. Katılımcı doğrulaması, ortaya çıkan bulgulardan sonra araştırmacın katılımcılardan, katılımcılara ait görüşlerin doğru temalar altında ifade edilip edilmediğine dair dönüt alınmasıdır (Merriam, 2015). Çalışmada katılımcı doğrulaması, beş öğretmen ile görüşülerek sağlanmıştır. Bu bağlamda katılımcı ifadeleri temalar altında yorumlanarak katılımcılara tekrarlanmış ve katılımcıların hem ifadelerini hem de ifadelerin yer aldığı tema ve kategorileri onaylayıp onaylamadıkları öğrenilmiştir. Örneğin bir katılımcı öğretmenin “...çocukta şu algı var, ... erkek pembe olan bir kıyafet giymez.” şeklindeki ifadesi, araştırmacı tarafından cinsiyet kalıp yargısı kategorisinde değerlendirilmiştir. Ardından katılımcı öğretmenle görüşülmüş, ifadesi kendisine aynen okunduktan sonra “Erkeklerin ve kızların renkleri kendi cinsiyetlerine göre ayırdığını söylüyorsunuz. Öyle mi?” diye sorulmuş ve öğretmen bunun doğru olduğuna dair onay alınmıştır. Beş öğretmenle bu şekilde görüşülmüş, öğretmenler ifadelerinin doğru not edildiğiyle beraber görüşlerinin de uygun tema ve kategorilerde değerlendirildiğini onaylamıştır.

Dış geçerlik

Görüşmeye katılan öğretmenlerin olabildiğince farklı yaş, cinsiyet, kıdem ve yerleşim birimlerinden seçilmesiyle maksimum çeşitliliğe gidilmeye çalışılmıştır. Bu öğretmenlerden gerekli veriler toplandıktan sonra bulguların sunumunda zengin ve yoğun tanımlamalar kullanılmıştır. Bu aşamada bulgular öğretmenlerin doğrudan ifadeleri ile desteklenmiş, bu ifadeleri dile getiren öğretmenlerin kişisel bilgileri (cinsiyet, kıdem, yerleşim birimi ve doğum yeri) parantez içerisinde ayrı ayrı verilmiştir.

Güvenirlilik

Denetim tekniği kapsamında araştırma sürecinin veri toplama, kodlama ve kategorize etme açılarından ayrıntılı bir biçimde anlatılması gerekmektedir (Merriam, 2015). Veri toplama sürecinde öğretmenler ile yapılan bazı görüşmeler yüz yüze, bazıları ise pandemi sebebiyle telefon ve Zoom aracılığıyla yapılmıştır. Görüşmelerin kayda alınması ile verilerin eksik ya da yanlış olma ihtimali en aza indirgenmiştir. Görüşmeler 2021 Eylül-Ekim aylarında katılımcıların uygun olduğu tarih ve saatlerde yapılmış, ortalama 5-15 dakika sürmüştür. Görüşmelere başlarken katılımcıların araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarına dair onayları alınmıştır. Ses kaydı ile yapılan görüşmeler yazıya dökülmüştür.

Analiz sürecinde kodlamalara başlamadan önce kodlayıcıların kalıp yargı ve ön yargı tanımını doğru ve benzer olarak anlayıp anlamadıkları belirlenmiştir ve iki kavram için de ortak tanımlamalar yapılmıştır. Literatüre (Erdoğan ve Vatandaş, 2020; Vinacke, 1957) dayalı olarak kalıp yargı, bireyin ait olmadığı gruplara karşı düşünceleri ve bilişsel süreçleri; ön yargı ise bu gruplara ilişkin yeterli bilgi edinmeden sahip oldukları ve uzaklaşmaya neden olabilecek duyguları ve tutumları olarak ele alınmıştır. Bu tanımlamalar çerçevesinde kodlamalara başlanmıştır. İlk iki katılımcının kodlaması, iki araştırmacı tarafından aynı anda birlikte yapılmıştır. Bu şekilde kodlayıcılar arasında ortak bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmış ve elde edilen kodlar karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda taslak bir kodlama listesi ortaya koyulmuştur. Daha sonra bu kodlama listesini takip ederek kalan 18 katılımcıya ait görüşler, kodlayıcılar tarafından bağımsız olarak kodlanmıştır. Kodlamalar bittikten sonra tekrardan bir araya gelinmiş ve kodlamalar karşılaştırılmıştır. Fikir ayrılığının yaşandığı durumlar belirlenmiştir. Bu durumlar, üçüncü bir uzmana sorulmuştur. Üçüncü uzmanın görüşü hangi kodlayıcıdan yana ise ilgili görüş o şekilde kodlanmıştır.

İki kodlayıcı, beş ifadede görüş ayrılığı yaşamıştır. Bunlardan biri, bir öğretmenin öğrencisinde gördüğü ‘*Açık giyinen/öje süren insan kötüdür.*’ ifadesi olmuştur. Kodlayıcılardan biri, bunun dini bir inanç olduğunu düşündüğünden kodlanmaması gerektiğini savunurken; diğer kodlayıcı, “*dini açıdan muhafazakâr olmayan bireylere karşı kötülük algısı*” olarak görüldüğünü düşünüp kalıp yargı olarak kodlanması gerektiğini belirtmiştir. Üçüncü kodlayıcı bu ifadeyi bir kalıp yargı olarak gördüğünden ilgili ifade “*din*” teması altında kodlanmıştır. Başka bir durumda, bazı öğretmenler, öğrencilerin kendilerine dair ön yargıları olduğunu dile getirmiştir. Fakat alan yazına göre ön yargı, bireyi diğer gruplardan uzaklaştıran tutumlar olarak ele alındığından dolayı böyle ifadeler kodlanmamıştır. Bazı öğretmenler kalıp yargıları açıklarken bunları ön yargı olarak ele almıştır. Örneğin bir öğretmen öğrencilerin Suriyelileri sevmediklerinden, onlara karşı kalıp yargılarının olduğundan bahsetmiştir. Aslında kalıp yargılar olarak ifade edilmesine rağmen, Suriyelileri sevmeme bir ön yargı olduğu için ilgili ifade kalıp yargı olarak değil, ön yargı olarak kodlanmıştır. Bir başka durumda ise bazı öğretmenler kalıp yargıları ön yargı olarak ifade etmiştir. Kodlayıcılar bu konuda kararsızlık yaşadığından alan yazına dayalı kodlama yapılmıştır. Kodlar konusunda tutarlılık sağlandıktan sonra, kodlar kategorilere dönüştürülmüş, kategorilerden de temalar elde edilmiştir. Bu süreçte özellikle, ön yargıya dair yapılan kodlamaların kategorizasyonunda bazı sorunlar yaşanmıştır. Öğretmen ifadelerinin, ön yargıdan dolayı uzaklaşma, kaçınma ve dışlama şeklinde kategorize edilebileceği düşünülmüş; ancak her yeni kodlama ve ifadede emin olmak adına bu kategoriler araştırmacılar tarafından tanımlanmıştır. Böylece uzaklaşma; mesafe koyma ve yaklaşmama olarak tanımlanmıştır. Kaçınma; yine mesafe koyma ile, uzaklaşmadan farklı olarak içinde korku ve tedirginlik barındıran bir kavram olarak ele alınmıştır. Dışlama ise, bir kimseyi içeri almamak, kendi grubuna kabul etmemek, dışarda tutmak şeklinde düşünülmüştür. Son olarak ön yargılar, tutum ve duyguları ifade etse de bunların gözlemlenmesi zor olduğundan ön yargılarla ilgili temalar, bunlardan kaynaklanan ve gözlemlenebilen davranışlara odaklanılarak ifade edilmiştir.

Nitel araştırmalarda kodlayıcılar arası güvenilirlik, çalışmanın güvenilirliği için önemli bir kanıt sunmaktadır. Bu

çalışmada, biri sınıf eğitimi alanında öğretim üyesi diğeri ise yüksek lisans öğrencisi olan iki kodlayıcı yer almıştır. Görüş ayrılığı durumlarında ise sınıf eğitimi alanında araştırma görevlisi doktor olan başka bir araştırmacıya başvurulmuştur. Kodlamalar arasındaki güvenilirlik oranı Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülü [*Güvenirlik=Görüş Birliği/Görüş Ayrılığı+ Görüş Birliği*] kullanılarak hesaplanmıştır. Bu formül kullanıldığında kodlayıcılar tarafından yapılan kodlamalar arasındaki tutarlık %98 olarak hesaplanmıştır. Bu oran, kodlamaların güvenilir bir şekilde yapıldığını göstermiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler, içerik analizi ile analiz edilmiştir. Katılımcı ifadeleri teker teker okunarak kodlanmış, benzer kodlar kategorilere, benzer kategoriler ise temalara ayrılmıştır. Elde edilen kategorileri temsil eden ifadeler, öğretmen görüşlerinden alınan doğrudan ifadelerle desteklenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırmadan elde edilen verilerden yola çıkılarak ulaşılan bulgular açıklanmıştır.

Kalıp Yargılara Dair Bulgular

Öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonrasında elde edilen kalıp yargı kategori ve temaları Şekil 1'de gösterilmiştir:

Şekil 1'de görüldüğü gibi sınıf öğretmenlerine göre ilkökul öğrencileri cinsiyet, etnisite ya da ırk, dil, din, yerleşim yerleri, meslekler, özel gereksinimli öğrenciler, dersler, sosyoekonomik düzey ve kültürel olmayan gruplar (bireysel farklılıklar) ile ilgili konularda kalıp yargılara sahiptir. Bu çerçevede elde edilen temalar ve bu temalara ait kategoriler aşağıda verilmiştir.

Cinsiyete Dair Kalıp Yargılar

Sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre ilkökul öğrencilerinin cinsiyete dair kalıp yargıları oyun, renk, karakter, meslek, dış görünüş, beceri, sorumluluk ve hijyen konularındadır. Bu konuda elde edilen kategoriler ve bu kategorilere uygun öğretmen ifadeleri Tablo 1'de verilmiştir:

Şekil 1. İlkokul öğrencilerinin kalıp yargıları

Tablo 1. Cinsiyete dair kalıp yargı kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
Oyun	<i>Oyun, oyunda ip atlamanın işte yakan top oynamanın sadece kızların oynadığı, futbol deyince erkek öğrencilerimiz oynadığı, "Kızlar futbol oynayamaz, erkekler ip atlamaz." gibi kalıplarla karşılaşıyoruz</i>	Kerem Öğretmen, (Erkek, 13 yıl kıdem, köy, Mardin)
	<i>...oyun oynamalı bir etkinlikler, erkek adam oynamaz...</i>	Pelin Öğretmen (Kadın, 2 yıl kıdem, köy, Bursa)
	<i>..kızlar ve erkeklerle oyun oynandığında işte kızlar top oynamaz, erkekler ip atlamaz tarzında kalıp yargıları var.</i>	Abdullah Öğretmen, (Erkek, 14 yıl kıdem, ilçe, Gaziantep)
Renk	<i>İşte oyunlarda kızla erkek aynı oyunu oynamaz, kız oyunu- erkekoyunu gibi çeşitli kalıp yargıları var.</i>	Özcan Öğretmen (Erkek, 6 yıl kıdem, ilçe, Mardin)
	<i>...hani herhangi bir öğrencinin işte çorabının pembe olması, benim başından geçen bir olaydan bahsedeceğim, öğrenci işte sabah okula gelecek. Annesi bulamıyor evde çorap, sonra kız kardeşinin çorabını giydiriyor pembe bir tane ve sınıfa girince de sınıf ayakkabıları çıkarmaları lazım çocukların. Onu çıkardıktan sonra o pembe çorabı gören bütün çocuklar öğrenciler, hani resmen çocuğu linç ettiler, "Kızçorabı giymiş, kızsın sen." filan.</i>	Zuhal Öğretmen (Kadın, 15 yıl kıdem, köy, Elazığ)
	<i>Renk hakeza o da klasik kalıplaşmış hani pembe kızlara ait, mavi erkeklere ait öğrencilerde gözlemlenen belirli kalıplar...</i>	Kerem Öğretmen (Erkek, 13 yıl kıdem, köy, Mardin)
Karakte ya da Mizaç	<i>..erkekler pembe renk giymez, kızlar mavi renk giymez..</i>	Cemre Öğretmen (Kadın, 16 yıl kıdem, il merkezi, Bolu)
	<i>Bunun dışında kız-erkek ayrımında yine şöyle bir gözlem yapıyorum. Kalıp yargı olarak kadınlar hassas ve narin, erkekler dayanıklıdır, güçlüdür...</i>	Damla Öğretmen (Kadın, 5 yıl kıdem, köy, Ağrı)
	<i>Meslek</i>	Zuhal Öğretmen, (Kadın, 15 yıl kıdem, köy, Elazığ)
Dış görünüş	<i>Anneler temizlik yapar, çocuk bakar, evde durur. Babalar çalışır, araba sürer. Böyle bir yargıları var.</i>	Cemre Öğretmen (Kadın, 16 yıl kıdem, il merkezi, Bolu)
	<i>Dış görünüş</i>	Kerem Öğretmen (Erkek, 13 yıl kıdem, köy, Mardin)
	<i>Benim belli çocuklarda gözlemlediğim kalıp yargılara baktığımda "Erkekler saç uzatamaz" ...</i>	Can Öğretmen (Erkek, 6 yıl kıdem, il merkezi, Denizli)
Beceri	<i>Uzun saç bıraktığında yani kızlar uzun saç bırakır, erkekler bıraktığında bırakmaz diye kalıplar var.</i>	Damla Öğretmen (Kadın, 5 yıl kıdem, köy, Ağrı)
	<i>Kalıp yargılar deyince karşılaştığımız arabayı kadınlar kullanmaz, erkekler araba kullanır.</i>	Pelin Öğretmen (Kadın 2 yıl kıdem, köy, Bursa)
	<i>Ağır kitapları erkekler taşıyabilir, kadınlar taşıyamaz. Kadınlartemizlik işleri ile ilgilenilebilir gibi, bunu gözlemledim.</i>	İpek Öğretmen (Kadın, 4 yıl kıdem, köy, Balıkesir)
Sorumluluk	<i>Bir sınıfta etkinlik yaptığında bunu kızlar yapamaz işte bunu erkek işi işte onu o kaldıramaz, ben yapayım...</i>	Gizem Öğretmen (Kadın, 3 yıl kıdem, köy, Konya)
	<i>Evde yemek yapma, çamaşır yıkama, sofrayı kurma kaldırma, bulaşık yıkama gibi ev işlerini hep genellikle kadınların yaptığını görüyorlar. Tamir işlerinin, badana boya gibi işlerin de erkekler tarafından yapıldığını görüyorlar. Buradan yola çıkarak da kadınlar yemek yapar bulaşık yıkar, erkekler tamir yapar, televizyon seyrederek gibi kalıp yargılar oluşturuyorlar.</i>	
	<i>Onun dışında cinsiyetlere karşı bir kalıp yargıları var. Örnek veriyorum özellikle kız öğrencilerimde erkekler kirlidir... Bunun mesela aksini kanıtlayan çok öğrencim var sınıfta. Fakat o öğrencimde açıkçası görülüyor.</i>	

Tablo 2. Etnisiteye ya da ırka dair kalıp yargı kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
Hijyen	<i>...göçmen öğrenciler yoğunlukta olduğu için göçmen öğrencilerle ilgilipis olurlar...</i>	Alev Öğretmen (Kadın, 4 yıl kıdem, ilçe, Edirne)
Suçta yatkınlık	<i>Karaçiler'in yani dışarıda görülen herhangi bir yabancınn "İşte Karaçi, beni kaçırarak." ya da "Hırsızlar geldi." gibi bir kalıp yargısı olduğunu gözlemledim. Ayrıca Suriyeli göçmenlerin gelmesi ile bazen motorla okulun yanından geçtiğinde, işte "Bunlar da Karaçi." veya işte "Suriyeli" gibi Suriyelilere de belli şartlardan dolayı bölgeye göçmelerinden ötürü burada bir kalıp yargı oluştuğunu düşünüyorum.</i>	Hakan Öğretmen (Erkek, 8 yıl kıdem, köy, Manisa)
Dış görünüş	<i>Mesela sarışın öğrenci görünce asla Suriyeli olamazdı. Ne desek onu kesinlikle kabul ettiremiyorduk. Onlar için işte çok esmerse ve annesi özellikle çarşafı ise bu kesinlikle Suriyelidir.</i>	Zuhal Öğretmen (Kadın, 15 yıl kıdem, köy, Elazığ)

Tablo 1'deki ifadeler dikkate alındığında, öğretmen görüşlerine göre çocukların oyunla ilgili kalıp yargıları bulunmaktadır. Çocuklar, kız oyunu olarak nitelendirdikleri oyunları erkeklerin iyi oynayamayacağını; erkek oyunu olarak nitelendirilen oyunları ise kızların iyi oynayamayacağını; sorumluluk konusunda kadınların evde yemek yaptığını, çocuk baktığını erkeklerin ise işe gidip para kazandığını düşünmektedir. Hijyen açısından bakıldığında kız öğrenciler, erkek öğrencilerin temiz olmadığı algısına sahiptir. Söz konusu cinsiyet olduğunda "pembe" ayırt edici bir renk olarak karşımıza çıkmakta ve erkeklerin kaçınması gereken bir renk olarak düşünülmektedir. Hatta bu rengi tercih eden erkekler, psikolojik şiddete maruz kalmaktadır. Karakter açısından kadınlara, hassaslık gibi onları edilgenleştiren, erkeklere ise güçlülük gibi onları baskın figürler haline getiren sıfatlar yakıştırılmaktadır. Mesleklere ilişkin kalıp yargılarında çocuklar, kadınları ev hanımı gibi düşünebilmekte, erkeklere ise dışarıda çalışma işini bırakmaktadırlar. Erkek çocuklar, yalnızca kadınların saçını uzatabileceğini, kız çocuklar ise yalnızca erkeklerin saçını kestirebileceğini düşünmekte, yine saçını kısa kestiren kız öğrencilerle akraları alay etmektedir. Beceri açısından bakıldığında kadınların araba sürmek ya da ağır kaldırma gibi becerileri gerçekleştiremeyeceği, erkeklerin ise tam tersi bu ve birçok beceriyi rahatlıkla gerçekleştirebileceği düşüncesi kadınların yetersiz olarak algılandığının göstergesidir. Tüm bunlar çocukların daha şimdiden, kadını eve kapatan ve evle ilgili sorumlulukları ona yükleyen, onu silikleştiren, güçsüz gören, erkekler tarafından baskılanmasını kolaylaştıran algılara sahip olduğunu göstermektedir.

Etnisiteye Ya Da Irka Dair Kalıp Yargılar

Sınıf öğretmenlerine göre söz konusu etnisiteler ya da ırklar olduğunda ilkökul öğrencileri hijyen, suya yatkınlık ve dış görünüş konularında bazı kalıp yargılar taşımaktadır. Bu kategorilere ait öğretmen görüşleri, Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 3. Dillere dair kalıp yargı kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
Zorluk ve Tını	<i>Çevremizde farklı dil ve dinde olan insanlar var, öğrencilerimiz var, komşularımız var. İşte öğrencilerden Türkçe konuşan kişiler, Arapçanın zor ve kaba bir dil olduğunu söylüyorlar.</i>	Kerem Öğretmen (Erkek, 13 yıl kıdem, köy, Mardin)

Tablo 4. Dinlere dair kalıp yargı kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
Dindarlık	<i>Çalıştığım okulda Ezidiler ve Araplar da var. Mesela Ezidiler ile alakalı çocukların düşünceleri genelde dinsiz oldukları konusunda.</i>	Büşra Öğretmen (Kadın, 6 yıl kıdem, köy, Çorum)

Tablo 5. Yerleşim yerlerine dair kalıp yargı kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
Karakter ya da mizaç	<i>Daha özel indiğimizde, Mardin civarında belli başlı bölgelerde oturan kişilere karşı kalıp yargılar var. Örneğin, Mardin genelinde eğildiğimizde "Sürgüçülüler inatçıdır, konuşulmaz yıl kıdem, köy, Mardin onlarla." ya da Kızıltepe' de</i>	Kerem Öğretmen (Erkek, 13 yıl kıdem, köy, Mardin)
Hijyen	<i>Çoğu göç etmişti ama niyeyse Bitlislilere karşı hepsinin bir şey vardı, kalıp yargıları vardı. "Bitlisliler işte pasaklıdır.", Bitlisliler ile ilgili sürekli böyle hep kulağımıza bunlar çalınıyordu.</i>	Zuhal Öğretmen (Kadın, 15 yıl kıdem, köy, Elâzığ)

Tablo 6. Mesleklere dair kalıp yargı kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
Bilgi ve beceri	<i>Mesela örnek vermek gerekirse öncelikle öğretmenlere karşı kalıp yargılarından bir tanesini söylemek istiyorum. "Öğretmenler her şeyi bilir." Öğrenci için bu, bu şekilde kodlanmış ve bu yıl kıdem, köy, Konya şekilde yerleşmiş.</i>	Gizem Öğretmen (Kadın, 3 yıl kıdem, köy, Konya)
Karakter ya da Mizaç	<i>Öğretmenin bir şeyi bilmemesi öğrencide kafa karışıklığına neden oluyor. Yani idareci, müdür, yardımcı serttir, kötüdür tarzında bir yargı oluşmuştu.</i>	Alper Öğretmen, (Erkek, 11 yıl kıdem, il merkezi, Hakkâri)

Tablo 2'deki öğretmen görüşlerine göre bazı çocuklar, dış görünüşlerinden dolayı bütün çarşaf giyen insanları Suriyeli olarak adlandırmaktadır. Bununla birlikte bu insanların temiz olmadığını düşünmektedirler. Ayrıca kendi ırklarından olmayan insanların hırsızlık gibi suçlara daha yatkın olduklarına inanmaktadırlar.

Dillere Dair Kalıp Yargılar

Öğrencilerin dillere dair kalıp yargıları, öğretmen görüşlerine göre zorluk ve tını teması altında ele alınmıştır. Bu konudaki öğretmen görüşleri Tablo 3'te yer almaktadır:

Tablo 3'teki görüşlere göre çocukların farklı dillerin zorluk düzeylerine ve tınlarına ilişkin kalıp yargıları bulunmaktadır. Çocuklar farklı dilleri zor ve kaba olarak nitelendirmektedir.

Dinlere Dair Kalıp Yargılar

Araştırmaya katılan öğretmenler, ilkökul öğrencilerinin farklı dinlerin dindarlık düzeyleri ile ilgili kalıp yargıları olduğunu belirtmiştir. Bu konudaki öğretmen görüşleri Tablo 4'te verilmiştir:

Tablo 4'te de görüldüğü gibi öğrenciler, kendi dininden farklı bir dine inananları dinsiz olarak görmektedir.

Yerleşim Yerlerine Dair Kalıp Yargılar

Öğretmenlerin aktardıkları görüşler çerçevesinde ilkökul öğrencilerinin farklı yerlerde yaşayan insanların karakterlerine ya da mizaçlarına ve hijyen durumlarına dair kalıp yargıları olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri Tablo 5'te bulunmaktadır:

Tablo 5'te de görüldüğü gibi öğrenciler, arkadaşlarının ve etrafındaki insanların karakterlerini ya da mizaçlarını ve temizlik alışkanlıklarını yaşadıkları yerlere göre değerlendirmektedir. Onlara göre kimi yerlerde yaşayanlarla inatçılıklarından dolayı iletişim kurulamayacakken, kimi yerlerde yaşayanlar da hijyene yeterince önem vermemektedir.

Tablo 7. Özel gereksinimli öğrencilere dair kalıp yargı kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
Beceri	<i>Çalıştığım yıllarda ve bu sene de dâhil olmak üzere sınıfta kaynaştırma öğrencisi var. Bu öğrencilere karşı genellikle şöyle bir kalıp yargı gözlemliyorum. Kaynaştırma öğrencileri ile arkadaşlık kurulmaz, oyun oynanmaz. Hani onlar farklıdır, yapamaz tarzında.</i>	Damla Öğretmen (Kadın, 3 yıllık kıdem, köy, Ağrı)
Zekâ	<i>Onun dışında mesela sınıfta engelli bir öğrencim vardı bundan önceki çalıştığım kurumda. Çocuklar hepsinin aynı şekilde bir engele sahip olduğunu düşünüyordu. Benim çocuğum bedensel engelli idi ama hepsi, zihinsel engelli olduğunu düşünüyorlardı. “Öğretmenim obizim gibi düşünemiyor değil mi?” diye söylüyorlardı</i>	Eda Öğretmen (Kadın, 3 yıl kıdem, il merkezi, Batman)

Mesleklere Dair Kalıp Yargılar

Sınıf öğretmenleri, ilkökul öğrencilerinin farklı meslek gruplarının bilgi ve becerileri ile karakter ya da mizaçları konusunda bazı kalıp yargıları olduğunu ifade etmiştir. Bu ifadelerden bazıları Tablo 6’da sunulmuştur:

Tablo 6’da da görüldüğü gibi birer kalıp yargı olarak öğrenciler tüm öğretmenlerin her şeyi bildiklerini ve bütün yöneticilerin sert ve kötü olduğunu düşünmektedir.

Özel Gereksinimli Öğrencilere Dair Kalıp Yargılar

Sınıf öğretmenlerinin ilkökul öğrencilerinin özel gereksinimli öğrenciler hakkındaki kalıp yargılarına dair görüşlerinden elde edilen kategoriler Tablo 7’de verilmiştir:

Tablo 7’de görüldüğü gibi öğrencilerin özel gereksinimli öğrencilere ilişkin kalıp yargıları, beceri ve zekâlarıyla ilgilidir. Öğretmenler, öğrencilerin özel gereksinimli arkadaşlarını zekâ ve beceri açısından kendilerinden farklı gördüğünü belirtmektedir. Onlara göre özel gereksinimli bireyler, yaşam becerileri gelişmemiş veya engeli ne olursa olsun aynı zamanda zihinsel engeli de bulunan çocuklardır. Bu nedenle öğrenciler, özel gereksinimli arkadaşlarıyla oynamamakta ve onlardan uzak durmaktadır.

Tablo 8. Derslere dair kalıp yargı kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
	<i>..çocukların derslere karşı kalıp yargıları var. Örneğin matematik; hem matematik öğretiminde de biraz problem yaşadığımız için, matematik yöntem ya da teknikleri konusunda belki bellisorunlarımızı olduğu için, aşamadığımız sorunlar olduğu için matematiğe karşı kalıp yargıları var. Matematik zor, matematik sankiyapılamazmış gibi, matematik için sanki özel bir yetenek gerekliymiş gibi öyle bir kalıp yargıları var.</i>	Nevriye Öğretmen (Kadın, 21 yıl kıdem, il merkezi, Adıyaman)
	<i>Mesela matematik dersinde veya sayısal derslerde bazı öğrencilerinbaşaramayacağım düşüncesi..</i>	Zeynep Öğretmen (Kadın, 7 yıl kıdem, il merkezi, Mersin)
Zorluk	<i>..derslerden bahsetmek gerekirse matematik dersine karşı, matematikzordur diye bir kalıp yargıları var.</i>	Neval Öğretmen (7 yıl kıdem, il merkezi, İstanbul)
	<i>Hocam dersler konusunda da benim öğrencilerimin ana dilleri Kürtçe. Haliyle hocam okuduklarını anlamadıkları için derslere karşı sürekli bir olumsuzluk içindeler. Özellikle de Türkçe dersine karşı.</i>	Nida Öğretmen (Kadın, 2 yıl kıdem, köy, Mardin)
	<i>Benim belli çocuklarda gözlemlediğim kalıp yargılara baktığımdamatematiğin en zor ders olduğunu düşünenler ve İngilizce öğrenmenin zor olduğunu düşünen bir öğrenci profili var.</i>	Betül Öğretmen (16 yıl kıdem, il merkezi, Bolu)

Tablo 9. Sosyoekonomik düzeye dair kalıp yargı kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
Tüketim davranışı	<i>Normal, her şehirde olan bir mağazanın tişörtü vardı.... Hani “Ben zenginim, ben bunu nasıl giyerim?”, çünkü zenginler marka giyer gibi bir düşüncesi vardı.</i>	Özcan Öğretmen(Erkek, 6 yıllık kıdem, ilçe, Mardin)

Tablo 10. Kültürel olmayan gruplara dair kalıp yargı kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
İyilik	<i>Güzel olan insan iyi insandır yargısına kapılıp bütün güzel insanlardan korkmayan her zaman, çirkin gördüğü insanlardan korkan öğrenciler var.</i>	Can Öğretmen (Erkek, 5 yıl kıdem, ilçe, Denizli)
Güzellik	<i>Onun dışında mesela gözlük takan insan çirkindir diye bir kalıp yargısı var çocuklarda. Ben bunu gözlemedim kendi çocuklarımda. Gözlük takmak zorunda olan bir iki tane kız öğrencim var. Onlar mesela gözlük takarken çirkin olacağını düşündükleri için....</i>	Özcan Öğretmen, (Erkek, 6 yıl kıdem, ilçe, Mardin)
Başarı	<i>Derslerde başarısız olan bir öğrenci gördükleri zaman bu hiçbir şey yapamayacağını düşünüyorlar. Sadece akademik başarısı yoksa tamam başka hiçbir şey yapamaz yargısına kapılıyorlar.</i>	Can Öğretmen (Erkek, 5 yıl kıdem, ilçe, Denizli)

Kültürel Olmayan Gruplara (Bireysel Farklılıklara) Dair Kalıp Yargılar

Öğrenciler, kültürel farklılıkları dışında bireysel farklılıklarından dolayı da bazı insanların iyi- kötü, güzel-çirkin ya da başarılı-başarısız olduğunu düşünebilmektedir. Öğretmenler, bu konuda Tablo 10’daki görüşleri dile getirmiştir:

Tablo 10’daki öğretmen görüşlerine göre, bazı öğrenciler iyilik kavramını güzellikle bağdaştırmakta ve bundan dolayı güzel buldukları kişileri iyi olarak görmektedirler. Aynı şekilde öğrenciler, çirkin buldukları kişileri kötü olarak algılamaktadırlar. Bazı öğrenciler gözlük takan insanların çirkin olduğunu düşünmektedir. Bazı öğrenciler de akademik başarısı olmayan öğrencileri, diğer alanlarda da başarısız ve beceriksiz olarak görmektedir.

Ön Yargılara Dair Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen ön yargı temaları ve bu temalar altında sınıflanan kategoriler Şekil 2’de verilmiştir: Şekil 2’de görüldüğü gibi ilkökul öğrencilerinin cinsiyet, etnisite ya da ırk, dil, din, yerleşim yerleri, meslekler, özel gereksinimli öğrenciler, dersler ve sosyoekonomik düzey söz konusu olduğunda ön yargıya dayalı bazı davranışları ortaya çıkmaktadır. Bu önyargılı davranışlar, aşağıda açıklanmıştır.

Cinsiyete Dair Ön Yargılı Davranışlar

Sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre ilkökul öğrencileri, söz konusu cinsiyetler olduğunda kaçınma, uzak durma, dışlama ve tercih etmeme gibi ön yargıya dayalı bazı davranışlar sergilemektedir. Bu kategorilere ilişkin öğretmen görüşleri, Tablo 11’de gösterilmiştir:

Şekil 2. İlkokul öğrencilerinin ön yargıya dayalı davranışları

Tablo 11. Cinsiyete dair ön yargılı davranış kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
Kaçınma	<i>(Saçını kestirmek istemeyen bir kız öğrenci) Konuştum eylül başında "Neden Gizem Öğretmen (Kadın, 3 yıl istemiyorsun? Saçların çok canlanacak, güçlenecek çok güzel gelecek.", "Ben erkek gibi kıldım, köy, Konya) olacağım." dedi.</i>	
Uzak durma	<i>Erkek çocuklarla kız çocuklar beraber oturmak istemiyorlar. Sonra bir şey paylaşacakları zaman kendi cinsinden olan yani kendi kızlar kızlarla, erkekler erkeklerle eşyalarını paylaşıyor.</i>	Alev Öğretmen (Kadın, 4 yıl kıldım, ilçe, Edirne)
	<i>Kız erkek birlikte oturmak istememeleri ya da bir oyun oynadığımızda ben erkekle ele tutuşmam, ben kızla oynamam</i>	Pelin öğretmen (Kadın, 2 yıl kıldım, köy, Bursa)
	<i>Cinsiyet olarak işte kızla oynamam veya orada hep kızlar var</i>	Zeynep Öğretmen (Kadın, 7 yıl kıldım, il merkezi, Mersin)
Dışlama	<i>Bir de ilkokul yaş grubunda özellikle kızlar ve erkekler kendi arasında ve cinsiyetine uygun kişilerle oynamak ister. Kız kızı erkek erkeğe. Hani bazen kızlar da futbol oynamak isteyebiliyor. Bu durumda hani erkekler tarafından "Kızlar futbol oynamaz. Siz iyi değilsiniz." deyip oyuna almama oluyor. Ön yargısı oluyor</i>	Cemre Öğretmen (Kadın, 16 yıl kıldım, il merkezi, Bolu)
Tercih etmeme	<i>Bayan öğretmen gördüğünde, birinci sınıfa başladığında hemen bayan öğretmenin dersine girmek isteyen, erkek öğretmen dersine girmek istemeyen birinci sınıf öğrencilerimiz oluyor.</i>	Can Öğretmen (Erkek, 5 yıl kıldım, ilçe, Denizli)
	<i>İşte renklerin cinsiyeti, hepsinde, yerde pembe bir minder varsa onun üzerine bir erkeği oturtmuyoruz. Mutlaka o kız minderidir ya da işte pembe bir kalem, kırmızı bir kalem, kırmızıya değil özellikle pembeye karşı, bu büyüklüklerde de olduğu için öyle. İşte pembe bir defter düşmüşse bir öğrenci için yıkandır, yani bitti o erkek.</i>	Büşra Öğretmen (Kadın, 6 yıl kıldım, köy, Çorum)

Tablo 11'de görüldüğü gibi öğretmenlere göre ilkokul dönemi öğrencilerinde kız erkek ayrımı oyun seçimlerinde, renk seçimlerinde ve ortak çalışmalarda ortaya çıkmaktadır. Çocuklar renkleri kız/erkek rengi olarak kodlamış ve bu kodlamalar renk seçimlerine de yansımıştır. Öğretmenler, kız öğrencilere mavi renkli, erkek öğrencilere ise pembe renkli bir nesne verdiklerinde öğrencilerin hoşnut olmadıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte erkek öğrencilerin erkeklerle, kız öğrencilerin kızlarla gruplaştıklarını, uzak durma ve dışlama yoluyla karşı cinsle mümkün olduğunca az ilişki kurmaya çalıştıklarını söylemişlerdir. Çocukların dış görünüş kavramını da belli kalıplara sığdırdıklarından, bu nedenle de karşı cinsle benzemekten kaçındıklarından bahsetmişlerdir.

Etnisiteye Ya Da Irka Dair Ön Yargılı Davranışlar

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri, ilkokul öğrencilerinin farklı etnik ya da ırksal gruplar karşısında kaçınma, uzak durma ve dışlama şeklinde kategorize edilebilecek davranışlarda bulduklarını dile getirmiştir. Bu kapsamda elde edilen bazı görüşler Tablo 12'de yer almaktadır:

Tablo 12'ye göre öğretmenler, öğrencilerin kendi ırkından ya da etnik kökeninden olmayan arkadaşlarından ya da diğer insanlardan korktuklarını ve onlarla iletişim kurmamak için kaçınma, uzak durma ve dışlama gibi ön yargılı davranışlar sergilediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 12. Etnisiteye ya da ırka dair ön yargılı davranış kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
Kaçınma	<i>Bir iki tane kız öğrencim işte "Karaçi geliyor." deyip koşturarak okula doğru kaçmaları ya da "Öğretmenim, biz dün IŞİD'li gördük mahallemizde." deyip dışarıya çıkmamalarını örnek verebilirim.</i>	Hakan Öğretmen (Erkek, 8 yıl kıldım, köy, Manisa)
Uzak durma	<i>Araplarla ilgili söyleyeceğim. Arap arkadaşlarıyla, mesela ben ayda bir herkesin ya da haftada bir bazen, çok anlaşmazlık olursa, sınıfta öğrencilerin yerlerin değiştiriyordum. Suriyeli öğrencilerim de vardı. O Arap diye yanına oturmak istemeyen öğrencilerim oluyordu.</i>	Büşra Öğretmen (Kadın, 6 yıl kıldım, köy, Çorum)
Dışlama	<i>Suriyeli öğrencilere karşı genel olarak bir ön yargı var. Onlarla oturmak istemiyorlar yine aynı şekilde onlarla birlikte oynamak istemiyorlar.</i>	Esra Öğretmen (Kadın, 5 yıl kıldım, ilçe, Artvin)

Dillere Dair Ön Yargılı Davranışlar

Katılımcılar, öğrencilerin çeşitli dillere karşı iğrenme ve engelleme kategorilerinde bazı ön yargılı davranışlar sergilediklerini anlatmıştır. Katılımcıların bu konudaki düşünceleri Tablo 13'te bulunmaktadır: Tablo 13'teki öğretmen ifadelerine göre, öğrenciler özellikle ülkemizde yaygın olarak konuşulan Kürtçe söz konusu olduğunda iğrenme ve o dilin konuşulmasını engelleme gibi ön yargılı davranışlar sergilemektedirler.

Dinlere Dair Ön Yargılı Davranışlar

İlkokul öğrencilerinin farklı dinlere karşı ön yargılı davranışı, uzak durma şeklinde kendini göstermektedir. Bu konudaki öğretmen görüşleri Tablo 14'te sunulmuştur:

Tablo 14'teki öğretmen görüşlerine bakıldığında öğrenciler, aileleri ya da "haram-helal" inançları nedeniyle kendileriyle aynı dine inanmayan insanlardan ön yargılı bir biçimde uzak durma eğilimi göstermektedir.

Yerleşim Yerlerine Dair Ön Yargılı Davranışlar

İlkokul öğrencileri, başka yerleşim yerlerinde yaşayan bireylerle karşılaştıklarında uzak durma ve kaçınma gibi bazı ön yargılı davranışlara başvurmaktadır. Öğretmenlerin bu konuda aktardıkları Tablo 15'te bulunmaktadır:

Tablo 13. Dillere dair ön yargılı davranış kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
İğrenme	<i>Bir gün sınıfına bir Kürtçe parça dinlettiriyor. Önce ama Kürtçe olduğunu söylemiyor. Soruyor öğrencilere “Nasıl beğendiniz mi?” diye. Hepsi alkış falan tutuyor, “Evet öğretmenim çok güzeldi.” Sonra “Bu parça Kürtçe” diye açıklama yapıyor öğretmen. Çocuklar da hepsi bir anda “İyy hocam hiç güzel değil.” diye tekrar değiştiriyorlar fikirlerini.</i>	Alper Öğretmen (Erkek, 11 yıl kıdem, il merkezi, Hakkâri)
Engelleme	<i>Hani Kürtçe olduğunda şey diyor “İkinci kanala geçmeyelim, anlamadığımız dili konuşmayın, Türkçe konuşun.” diye bu sefer bilmediği dile karşı bir ön yargı oluşuyor.</i>	Kerem Öğretmen (Erkek, 13 yıl kıdem, köy, Mardin)

Tablo 14. Dinlere dair ön yargılı davranış kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
Uzak durma	<i>Bu da bir ön yargı ve de şöyle bir şey de olmuştu bu mezhep konusunda. Bir öğretmen arkadaşımız köpeği sevmiştii, dokunmuştu ya da dokunan öğrenciler vardı. Bunu gördüğümde hemen Şafii öğrenciler, ondan kaçıp “Sen haramsın!” diyerekten “Gidip elini yıka.” falan tarzında cümleler kurmuştu.</i>	Damla Öğretmen (Kadın, 5 yıl kıdem, köy, Ağrı)
Uzak durma	<i>..(öğretmen arkadaşı için) kendisi Alevi. Öğrencisi sürekli mesafeli duruyor ..(öğretmene karşı. Sonradan öğreniyor ki, velisinin de tabi etkisiyle, mezhepten ötürü çocuk uzak duruyor öğretmene..</i>	Alper Öğretmen (Erkek, 11 yıl kıdem, il merkezi, Hakkâri)

Tablo 15. Yerleşim Yerlerine dair ön yargılı davranış kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
Uzak durma	<i>Örneğin oyun oynarlarken maç yapıyorlar diyelim veya kızları oyun oynuyor diyelim. Takım oluştururken her köy kendi öğrencisini yani arkadaşını almak istiyor o köyde olanlar kendilerini almak istiyor, bu köyde olanlar buradakileri almak istiyor ve kendileri arasında da oyun oynadıklarında bir ayrışma söz konusu.</i>	Hakan Öğretmen (Erkek, 8 yıl kıdem, köy, Manisa)
Dışlama	<i>Ben Adana’da öğretmenlik yaparken bile dediğim böyle hepsi doğudan göç etmiş olmasına rağmen, aradan bir yer seçip orayı bile dışlamayı beceriyorlardı, nasıl yaptılar bilmiyorum ama bunu bile başarıyorlardı.</i>	Zuhal öğretmen (Kadın, 15 yıl kıdem, köy, Elazığ)

Tablo 15’teki öğretmen ifadelerine göre öğrenciler kulaktan dolma bilgilerle, belli bölgede doğan ve yaşayan insanlardan uzak durmakta ya da onları dışlamaktadır. Hatta öğrenciler, çok uzağa gitmeden kimi zaman en yakınlarındaki bireyleri bile yakın da olsa farklı yerleşim yerlerinden gelmiş olmalarından dolayı dışlamaktadırlar.

Mesleklere Dair Ön Yargılı Davranışlar

Meslek gruplarına yönelik ön yargıları incelendiğinde ilkökullü öğrencilerinin kaçınma ve tercih etmeme gibi ön yargılı davranışlarda buldukları anlaşılmaktadır. Bu konudaki öğretmen görüşlerine Tablo 16’da yer verilmiştir:

Tablo 16’ya göre öğrenciler meslekleri kadın mesleği-erkek mesleği olarak sınıflandırmışlardır. Öğretmenlik ve hemşirelik kadın mesleği iken askerlik ve polislik erkek mesleği olarak görülmektedir. Bir erkeğin hemşire olması ya da bir kadının asker olması fikri çocuklar tarafından şaşkınlıkla karşılanmaktadır. Böyle bir durumun olma ihtimali onlar için oldukça düşüktür. Bu yüzden öğrenciler, cinsiyetleri ile özdeşleştirmedikleri bu meslekleri tercih etmemektedirler. Ayrıca öğrencilerin idarecilerden özellikle müdürden

korkmaları da mesleklere dair ön yargılarına örnektir. Öğrenciler müdürleri asık suratlı, sınırlı ve otoriter bir insan olarak algılamaktadır. Bu yüzden de onlardan kaçınmaktadırlar.

Özel Gereksinimli Öğrencilere Dair Ön Yargılı Davranışlar

Sınıf öğretmenlerinin fikirleri dikkate alındığında, ilkökullü öğrencilerinin özel gereksinimli bireylere yönelik temel ön yargılı davranışı uzak durma ve dışlamadır. Bu konudaki öğretmen fikirleri, Tablo 17’de bulunmaktadır:

Tablo 17’de bulunan öğretmen görüşlerine göre öğrenciler sınıf ya da okullarındaki kaynaştırma öğrencilerini ya da karşılaştıkları özel gereksinimli öğrencileri kendilerinden farklı görmektedir. Bu durum çocukların bu insanları dışlamalarına ya da onlardan uzak durmalarına yol açmaktadır. Çocuklar özel gereksinimli öğrencilere genellikle zihinsel engelliymiş gibi yaklaşmakta ve onlarla bir arada durmak istememektedir.

Tablo 16. Mesleklere dair ön yargılı davranış kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
Kaçınma	<i>Bütün müdürler sınırlıdır yargısına kapılıp müdür gördüğü zaman çekinen, korkan, yaklaşmak istemeyen öğrenciler var.</i>	Can Öğretmen (Erkek, 5 yıl kıdem, ilçe, Denizli)
Tercih etmeme	<i>..idarecilik yaptığım süre zarfında da, öğretmenken öğrenciler rahatlıkla benim yanına gelip muhabbet edebiliyorken, benimle okul bahçesinde dolaşabiliyorken; idareci iken on metreden yanaşamıyorlardı.</i>	Alper Öğretmen (Erkek, 11 yıl kıdem, il merkezi, Hakkâri)
Tercih etmeme	<i>Kızlara “İleride ne olmak istiyorsunuz?” diye sorduğumda genelde “Öğretmen, hemşire.” gibi hani daha çok kadınların yaptığı meslekleri; erkekler de “Asker ve polis.” diyerek daha çokerkeklerin yaptığı meslekleri sıralıyorlar.</i>	Pelin Öğretmen (Kadın, 2 yıl kıdem, köy, Bursa)

Tablo 17. Özel gereksinimli öğrencilere dair ön yargılı davranış kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
Uzak durma	<i>Öncelikle yine bu kaynaştırma öğrencim ile ilgili gözlemlediğim ön yargıları söyleyeyim. Bu öğrencimin yanına oturmak istemiyordu ilkbaharda öğrenciler. Hani bir ön yargıları vardı çünkü. Ya da oynadığımızda elini tutmak istememeleri...</i>	Damla Öğretmen (Kadın, 5 yıl kıdem, köy, Ağrı)
Dışlama	<i>Engelli bireylerle ilgili şöyle bir durum var: Zihinsel olarak işte bazı sıkıntıları olan ya da geçmişte yaşamış bazı özel durumları olan velilerimiz oluyor. Bunlar maalesef çocuklara çok farklıyansiyordu, çocuklarımızda hiçbir sıkıntı olmamasına rağmen velilerde de öğrencilerde de o velilerin çocuklarına karşı bazı ön yargılı durumlar gözleyebiliyorduk.</i>	Eda Öğretmen (Kadın, 3 yıl kıdem, il merkezi, Batman)

Tablo 18. Derslere dair ön yargılı davranış kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
Kaçınma	<i>Matematik dersine karşı işte “Ben bunu yapamam.” tarzında bir ön yargısı olan öğrencim soru sorduğumda tahtayakalmaya işte parmak kaldırıp cevap vermeye çekiniyor.</i>	Abdullah Öğretmen (Erkek, 14 yıl kıdem, ilçe, Gaziantep)
	<i>Matematik dersinde de var aynı şey, onda da bir isteksizlik oluyor, yapmak istemiyor. Öğretmenim bu çok zor ben yapmak istemiyorum, ben yapamayacağım. O matematik dersinde çok fazla oluyor maalesef. Hele konular ilerledikten sonra, biraz daha zor aşamaya geçtikten sonra, onlara göre zor. Aslında biraz zorlasalar yapabileceklerinin farkına varabilirler ama maalesef ama o ön yargı ile yapmak istemiyorlar.</i>	Büşra Öğretmen (Kadın, 6 yıl kıdem, köy, Çorum)
	<i>Çocuk matematik yapamamaktan korkuyor. Sürekli öğretmenim matematik çok zor mu, öğretmenim siz matematiği nasıl öğrendiniz, siz nasıl öğretmen oldunuz, siz nasıl bu kadar matematiği bilebiliyorsunuz bize hepsini anlatabiliyorsunuz.</i>	Eda Öğretmen (Kadın, 3 yıllık kıdem, il merkezi, Batman)

Tablo 19. Sosyoekonomik düzeye dair ön yargılı davranış kategorileri

Kategori	İfade	Öğretmen
	<i>Ekonomik durumu kötü olan hani fakir çocukları düşünebiliriz. Hemen dış görünüşünden dolayı onların hani yanına oturmak istememe, “Ben onun yanına oturmak istemiyorum.”, işte “Ben burada kendim oturayım.” gibi ya da işte oyunlara katılmaması gibidavranışlar gözlemliyorum.</i>	Cemre Öğretmen (Kadın, 16 yıl kıdem, il merkezi, Bolu)
Uzak durma	<i>Sonuçta bu sosyo ekonomik bir duruma da bağlı bir şey. Şimdi benim çocuklarımda genelde marka takıntısı var. Çocuk markasız bir şey ya da ne bileyim markası daha sıradan diye tabir edebileceğimiz herhangi bir kıyafet oldu mu onu giydiğine ya utanır ya da giymeyi reddeder. [Bunu ben birkaç defa gördüm kendi öğrencimde mesela. Normal, her şehirde olan bir mağazanın tişörtü vardı. Ben bunu gördüğüm zaman çocukta çok fazla şey var, çok büyük bir üzüntü yaratıyor, bir hayal kırıklığı oldu. Hani ben zenginim, ben bunu nasıl giyerim?</i>	Özcan Öğretmen (Erkek, 6 yıl kıdem, ilçe, Mardin)

Derslere Dair Ön Yargılı Davranışlar

İlkokul öğrencileri ön yargılı oldukları dersler karşısında kaçınma davranışları ortaya koymaktadır. Tablo 18, bu konudaki öğretmen görüşlerini içermektedir:

Tablo 18’den de anlaşılacağı üzere özellikle matematik dersine karşı olumsuz tutumları olan öğrenciler, bu derse karşı ön yargılı davranışlar sergilemektedir. Öğrencilerin “başaramam/yapamam” korkusu derse karşı kaçınmaya dönüşmekte, bu durum da dersi öğrenmelerini güçleştirmektedir.

Sosyoekonomik Düzeye Dair Ön Yargılı Davranışlar

İlkokul öğrencileri, bazı sosyoekonomik düzeydeki öğrencilere karşı uzak durma davranışını sergileyebilmektedirler. Bu durumu ifade eden sınıf öğretmenlerinin görüşleri Tablo 19’da yer almaktadır:

Tablo 19’daki ifadelerle bakıldığında öğrencilerin zenginlik ve fakirlik algıları ön plana çıkmıştır. Öğrencilerin ucuz olarak nitelendirdikleri markalara sahip kıyafetleri

giymek istememeleri ya da ekonomik durumu iyi olmayan öğrencilere karşı olumsuz tutumları kendi aralarında kutuplaşmaya yol açmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre sınıf öğretmenleri, ilkökul öğrencilerinin cinsiyet, etnisite ya da ırk, dil, din, yerleşim yerleri, meslekler, özel gereksinimli bireyler, dersler, sosyoekonomik düzey ve bireysel farklılıklar ile ilgili konularda kalıp yargılara sahip olduğunu dile getirmektedir. İlkokul öğrencileri cinsiyet, etnisite ya da ırk, dil, din, yerleşim yerleri, meslekler, özel gereksinimli bireyler, dersler ve sosyoekonomik düzey söz konusu olduğunda ön yargıya dayalı bazı davranışlar sergilemektedir. Verkuyten ve Thijs’in (2001) çalışması ilk ve ortaokul öğrencilerinin de cinsiyet ve etnisiteye dayalı ön yargıları olduğunu açığa çıkarmıştır. Çelik’in (2017) çalışması ise sadece ilkökul ve sonraki dönemlerdeki değil; okulöncesi dönemdeki öğrencilerin de cinsiyet, ırk ve sosyoekonomik duruma dayalı ön yargıları olduğunu keşfetmiştir. Yine başka bir çalışmada 5-6 yaş

grubundaki çocukların cinsiyet, ırk ve din temelli ön yargılı davranışlar sergilediği görülmüştür (Agustin vd., 2021). Bu durum, okul öncesi dönemlerde başlayan ön yargılı davranışların, ilkökul süresince de kendini gösterdiğine işaret etmektedir. Nitekim Bano ve Mishra'nın (2014) çalışması din alanındaki ön yargılı davranışların, okul öncesinden ilkökula doğru arttığını, Doyle ve Aboud'un (1995) çalışması ise ırksal bağlamdaki ön yargılı davranışların okul öncesinden ilkökula doğru azalmadığını göstermektedir. Aslında bu bulgular, Killen ve Stangor'un (2001) çalışmasından daha farklı sonuçlar içermektedir. Çünkü onların çalışmasına göre ilkökul öğrencileri, cinsiyet ve etnisite temelli ön yargıyı değerlendiren durumlarda, ön yargılı olmadıklarını düşündüren kararlar vermişlerdir. Hem bu çalışmanın hem de alan yazının bulgularıyla örtüşmeyen bu sonucun, ilgili durumların öz-bildirime dayalı olmasından ve söz konusu durumların varsayımsal olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle, öğrenciler varsayımsal durumlarda kendilerinin ön yargılı olmadıklarına dair bulgular sunsalar da gerçek durumlarda başkaları tarafından ön yargılı olarak algılanabilmekte ya da böyle davranışlar sergileyebilmektedir.

İlkokul öğrencilerinin cinsiyete dair kalıp yargıları renk, karakter, meslek ve beceri konularındadır. Alan yazında bu bulguyu destekleyen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu kapsamda Foster-Hanson ve Rhodes'in (2022) çalışması, bu çalışmada olduğu gibi çocukların, cinsiyetleri, belirli renklerle özdeşleştirdiği bulgusunu içermektedir. Mevcut çalışmada olduğu gibi Özdemir (2006) ve Brechet'in (2013) çalışmalarında da çocukların kadın ve erkeklerin karakterlerine yönelik kalıp yargıları olduğu ortaya çıkmıştır. Bazı çalışmalara (Gettys ve Cann, 1981; Miller ve Hayward, 2006) göre çocuklar, mevcut çalışmada olduğu gibi mesleklerin cinsiyete uygunluğu açısından kalıp yargılar taşımaktadır.

Bu çalışmadaki ilkökul çocukları gibi Bian, Leslie ve Cimpian'nın (2017) çalışmasında yer alan okul öncesi dönem çocukları da kız ve erkeklerin entelektüel becerilerine ilişkin kalıp yargılarına sahiptir. Miedema'nın vd. (2021) çalışmasına göre çocuklar, farklı cinsiyetteki bireylerin nesne kontrol becerilerine ilişkin kalıp yargılar taşımaktadır. Nowicki ve Lopata'nın (2017) çalışmasına göre ise ortalama 11 yaşındaki çocukların; Cvencek'nin vd. (2011) çalışmasına göre ise 6-10 yaş grubundaki çocukların cinsiyet açısından matematik becerileri konusunda kalıp yargıları olduğu ortaya çıkmıştır. Alan yazına paralel bu bulgular dışında mevcut çalışmada çocukların söz konusu cinsiyet olduğunda oyun, dış görünüş, sorumluluk ve hijyen konularında da kalıp yargıları olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre ilkökul çocuklarının cinsiyete dair temel ön yargılarından biri, tercih etmeme davranışıyla kendini göstermektedir. Güney'in (2012) yaptığı çalışmada da çocukların karşı cinsle özdeşleştirdikleri oyuncakları, oynamak için tercih etmedikleri görülmüştür. Karniol'un (2011) çalışmasında ise çocukların karşı cinsle özdeşleştirdikleri renkleri, boyama çalışmalarında kullanmak için tercih etmedikleri anlaşılmıştır. Sınıf öğretmenleri, tercih etmeme davranışı dışında, çocukların söz konusu karşı cins olduğunda onlardan kaçındığını, uzak durduğunu ya da onları dışladığını belirtmiştir. Tüm bu davranışların temelde ilgili dönemdeki sevgi anlayışıyla ilgili olabileceği düşünülmektedir. Çünkü Powlishta'nın vd. (1994) çalışmasında ilkökul yıllarındaki çocukların sadece

hemcinslerini "en sevilen" olarak tanımladıkları ve bu konuda ön yargılı oldukları tespit edilmiştir.

Söz konusu etnisiteler ya da ırklar olduğunda ilkökul öğrencileri, diğer etnik ya da ırksal grupların dış görünüşleri hakkında bazı kalıp yargılar taşımaktadır. Brown vd. (2017) çalışmasında da benzer şekilde Amerikalı çocukların, Arap Müslümanları çarşaf gibi kıyafetlerle, dış görünüş açısından kalıplaştırdığı açığa çıkmıştır. Ancak çocukların etnik/ırksal gruplara ilişkin kalıp yargıları, dış görünüşle sınırlı değildir. Çocuklar söz konusu etnisiteler ya da ırklar olduğunda diğer etnik ya da ırksal grupların hijyenik durumları ve suça yatkınlık düzeyleri hakkında da bazı kalıp yargılar taşımaktadır. Bu bulgular, Hirschfeld'in (1995) de belirttiği gibi çocuklardaki ırk ve etnisite gibi sosyal kategorilere dair kavramların sadece yüzeysel farklılıklarla açıklanamayacağı, daha sofistike görüşler içerebileceği fikrini doğrulamaktadır. Bu çalışmada öğrencilerin diğer etnik/ırksal grupları suça yatkın bulmalarına benzer şekilde Drakulich'e (2012) ait çalışmada da beyazların, siyahileri suça yatkın bir şekilde kalıp yargılara sıkıştırdığı görülmüştür. Bar-Tal'ın (1996) çalışmasında ise Yahudi çocukların, Arapları hem suça yatkın bireyler olarak klişeleştirdikleri hem de onların dış görünüşüne yönelik kalıp yargılara sahip oldukları anlaşılmıştır.

Sınıf öğretmenleri, ilkökul öğrencilerinin farklı etnik gruplar karşısında kaçınma, uzak durma ve dışlama şeklinde kategorize edilebilecek davranışlarda bulduklarını dile getirmiştir. Tüm bu davranışların, sosyal mesafe ifade eden davranışlar olduğu düşünülünce, ilgili bulgunun, Türkiye'deki farklı etnik grupların, diğer gruplarla aralarında sosyal mesafe hissettikleri (Sağiroğlu, 2014) bulgusuyla örtüştüğü söylenebilmektedir. Ayrıca bu davranışların çocukların grup içi üyeleri daha çok sevmeleri (Nesdale vd., 2003) ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Ancak bu çalışmadaki çocukların ön yargılarının daha çok alt kültürlerle yönelik olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Bu durum da çocukların etnik ya da ırksal grupların statü hiyerarşilerinin farkında olduğunu ve bu farkındalığın açık ya da örtük ön yargıları yordayabileceği (Newheiser, vd., 2014) görünüşü desteklemektedir.

İlkokul öğrencilerinin dillere dair kalıp yargıları, öğretmen görüşlerine göre zorluk ve tını teması altında ele alınmıştır. Buna göre öğrenciler, Türkiye'de Kürtler tarafından konuşulan Kürtçeyi öğrenilmesi zor ve kaba bir dil olarak algılamaktadır. Belki de bu yüzden bu dile ön yargı ile yaklaşmaktalar ve Kürtçe söz konusu olduğunda iğrenme ve bu dilin konuşulmasını engelleme gibi ön yargılı davranışlar sergilemektedirler. Bu durumun, dillerin sahip olduğu prestijle ilgili olabileceği düşünülmektedir. Çünkü De Klerk ve Bosch'un, (1995) yaptıkları çalışmada daha az prestijli dilleri konuşanların, daha prestijli dillere ilgi duydukları açığa çıkmıştır. Bu bulgu, tam tersi bir durumda öğrencilerin ilgi duymak yerine iğrenme ve engelleme gibi tutumlar sergileyebilecekleri ihtimalini akla getirmektedir. De Klerk ve Bosch'un görüşlerinden yola çıkılınca bu çalışmada hem resmi bir dil olup hem de eğitim dili olan ve çoğunluk tarafından kullanılan Türkçeyi konuşanların; resmi olmasından, eğitim dili olarak kullanılmamasından ve göreceli olarak sayıca az bir grup tarafından konuşulmasından dolayı prestijli görünmeyen Kürtçe karşısında, neden ön yargılı davranışlar sergilediklerinin açıklanabileceği düşünülmektedir.

İlkokul öğrencileri, bir kalıp yargı olarak farklı dinlere mensup bireylerin dindar olabileceklerini düşünmemektedir. Harper'in (2007) yaptığı çalışma, üniversite öğrencilerinin bile farklı dini inançlara sahip bireylerin dinsiz olduğuna dair

kalıp yargılar taşıdıklarını göstermektedir. İlkokul öğrencilerinin farklı dinlere karşı ön yargılı davranışı, uzak durma şeklinde kendini göstermektedir. Bu durumun, dini bir gruptaki çocuğun, başka bir dini gruptaki bireye yönelik olumsuz duygular beslemesi (Bano ve Mishra, 2014) ile ilgili olabileceği düşünülmektedir.

İlkokul öğrencilerinin farklı yerleşim yerlerinde yaşayan insanların karakter ya da mizaçlarına ve hijyenlerine dair kalıp yargıları olduğu söylenebilir. Farklı bir çalışma incelendiğinde Türkiye'deki yetişkinlerin de diğer coğrafi bölgelerden, kendi coğrafi bölgelerine gelmiş bireylerin karakter ya da mizaçlarına ve hijyenlerine dair kalıp yargılar paylaştıkları anlaşılmaktadır (Coşgun, 2004). Yetişkin dünyasında da mevcut olan bu kalıp yargılar, ilkokul öğrencilerinin, başka yerleşim yerlerinde yaşayan/yaşamış bireylerle bir araya geldiklerinde ön yargılı bir şekilde onlardan uzak durmalarına ve kaçınmalarına yol açmış olabilir. Kendinden olmayanlara karşı geliştirdikleri bu etiketler, çocuklar arasında ayrılmaya ve gruplaşmaya neden olabilir.

Araştırmaya katılan öğretmenler, ilkokul öğrencilerinin farklı meslek gruplarının bilgi ve becerileri ile mesleki tutum ve değerleri konusunda bazı kalıp yargıları olduğunu ifade etmiştir. Meslek gruplarına yönelik ön yargıları incelendiğinde, ilkokul öğrencilerinin kaçınma ve tercih etmeme gibi davranışlarda buldukları anlaşılmaktadır. Özellikle belirli meslekleri tercih etmeme, aslında çocukların cinsiyet kalıp yargıları ile de ilgili görünmektedir.

İlkokul öğrencilerinin özel gereksinimli bireylere karşı da bazı kalıp yargıları bulunmaktadır. Bu kalıp yargılar, özel gereksinimli bireylerin beceri ve zekâlarına ilişkindir. Çocuklar, bu bireylerin bazı yaşam becerilerine sahip olmadığını ve fiziksel engelli olsalar bile zekâ seviyelerinin düşük olduğunu düşünebilmektedir. Benzer şekilde Jamal'ın (2019) çalışması, yetişkin bireylerin de engelli bireylerin yaşam başarıları konusunda olumsuz kalıp yargılara sahip olduklarını göstermiştir. May ve Stone (2010) ise yaptıkları çalışmada -bu çalışmada olduğu gibi fiziksel engellilere yönelik olmasa da- öğrenme güçlüğü olan bireylerin düşük zekâ seviyesine sahip olduklarına dair yetişkin kalıp yargıları keşfetmiştir. Bu kalıp yargılar, ilkokul öğrencilerinin ön yargılı bir davranış olarak özel gereksinimli bireylerden uzak durmalarına neden olabilir. Özel gereksinimli öğrenciler için toplumda kabul görmek, günlük hayatta yer almak hali hazırda zor bir durumken, ön yargıların çocuk yaşta ortaya çıkması yaşam şartlarını psikolojik açıdan daha çok zora sokabilir.

İlkokul öğrencilerinin sosyoekonomik gruplara ilişkin kalıp yargılarının, bu grupların tüketim alışkanlıkları ile ilgili olduğu görülmüştür. Çocukların sosyoekonomik gruplarla ilgili ön yargıları ise bu durumla pek ilişkili görünmemektedir. İlkokul öğrencileri, ön yargılı oldukları için yoksul çocuklardan uzak durabilmektedir. Çocukların sosyoekonomik düzeye dair ön yargıları akranları arasında zengin-fakir ayırımına yol açabilir. Bu ayrışma sınıf içinde gruplaşmalara ve akran zorbalıklarına neden olabilir. Bu durum, Durante ve Fiske'nin (2017) de belirttiği gibi okulu, sosyal sınıf ayrımlarını kurumsallaştıran, varlıklı bireyleri avantajlı, yoksul bireyleri ise dezavantajlı konuma düşüren bir yer haline getirebilir.

İlkokul öğrencilerinin derslere karşı kalıp yargılarıyla genelde "zorluk" kategorisinde karşılaşılmaktadır. İlkokul öğrencileri ön yargılı oldukları derslerden kaçınmaktadır. Bu durum, özellikle matematik dersi söz konusu olduğunda açığa çıkmaktadır. Aslında düşüncelerin duygulara, duyguların da davranışlara yol açtığı (Özbaran vd., 2020) düşünülünce, bu

derslerin zor olduğu düşüncesinin, öğrencilerde bu derslere yönelik bir kaygıya yol açmış olabileceği söylenebilir. Nitekim alan yazında da ilkokul öğrencilerinin yüksek düzeyde matematik kaygısına sahip olduğu anlaşılmaktadır (Medikoğlu, 2020). Söz konusu kaygının da ön yargılı bir davranış olarak öğrencilerin bu derslerden kaçınmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada derslere yönelik kalıp yargılar dışındaki tüm temalar, kültürel gruplara göre elde edilmişken, öğrencilerin güzellik, gözlük takma ve başarısızlık gibi kültürel olmayan etiketlerle kategorize ettikleri gruplara yönelik de kalıp yargılara sahip olduğu ortaya çıkmıştır. İlkokul öğrencileri, bireysel farklılıklarından dolayı bazı insanların iyi-kötü, güzel-çirkin ya da başarılı- başarısız olduğunu düşünebilmektedir. Bu bulgu, çocukların sosyal kategorileri sadece kültürel anlamda oluşturmadıkları; bu kategorileri oluştururken aynı zamanda bir kültüre işaret etmeyen ancak benzerlikler ifade eden bireysel özellikleri de dikkate aldıkları şeklinde yorumlanabilir.

Öneriler

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara, öğretmen görüşlerinden yola çıkılarak ulaşılmıştır. İlerleyen süreçlerde çocukların gerçekten bahsi geçen kalıp yargı ve ön yargılara sahip olup olmadıkları, onlardan toplanacak verilerle de incelenebilir. Araştırmada maksimum örnekleme gidilmeye çalışılsa da Türkiye'nin yedi farklı coğrafi bölgesinden öğretmene ulaşılmamıştır. Sadece Mardin'de çalışan farklı doğum yerlerine sahip öğretmenlerle çalışılabilmektedir. Ulaşılan öğretmenlerin buldukları bölgeyi temsil düzeyleri ise tartışmalıdır. Dolayısıyla çalışmadan elde edilen bulguların, bu çerçevede ele alınması ve sınırlandırılması gerekmektedir. İlerleyen dönemlerde, yedi coğrafi bölgeyi temsilen daha kapsamlı ya da belirli coğrafi bölgelere odaklanan daha derinlemesine çalışmalar yürütülebilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlardan yola çıkınca, ilkokul öğrencilerinin çok farklı boyutlarda hem kalıp yargıya hem de ön yargıya sahip olduğu anlaşılmıştır. Alan yazın, tüm bunların daha erken yaşlarda başladığını, ilkokul yılları boyunca devam ettiğini ve yetişkinlik dönemine kadar ulaştığını söylemekte, hatta 1980'li yıllardan bu yana bahsi geçen konularda pek bir gelişmenin olmadığını da (Haines vd., 2016) eklemektedir. Öyleyse bu konuda hem öğretmenlere hem de program geliştirmecilere çok iş düşmektedir. Hatta bu beceriye Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı dışında Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında da yer verilmeli, böylece 1-3. sınıfların okul öncesinden getirdikleri kalıp yargılarla ön yargıların gelişmesi ve yayılması önlenmelidir. Öğretmenler, kalıp yargı ve ön yargıları güçlendiren açık ve örtük eylem ve söylemleri konusunda hassas olmalıdır. Kalıp yargı ve ön yargılara dayalı bir soruna karşılaştıklarında, ilgili sorunu tüm sınıfın önünde ve ertelemeyen ele almalı hem sorunun muhataplarının hem de sorunu gözlemleyen öğrencilerin bu konuda farkındalık sahibi olmalarını sağlamalıdır.

Bu çalışmada elde edilen özellikle etnik ya da ırksal, dini ve dilsel kalıp yargılarla ön yargıların, aslında Türkiye'nin dışında yaşayan insanlara yönelik değil; çocukların Türkiye'de hep beraber yaşadıkları ve eğitim gördükleri insanlara yönelik olması ilginçtir. Söz konusu durum, temasın kalıp yargıları ve ön yargıları yıkmak ve dostluk ilişkileri kurmak için yeterli olmadığı bulgusuyla (Chávez vd., 2021) örtüşmektedir. Bu durumda öğretmenler ve ebeveynlere, Skinner ve Meltzoff'un (2019) önerileri çerçevesinde yapılandırılmış gruplar arası

temas, ön yargı ve kalıp yargı hakkında açık eğitim ve diğer grupların üyeleriyle hayali temas aktivitelerine başvurmaları önerilmektedir.

Yazar Katkısı

Yazarlar makaleye eşit katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

Etik Kurul Beyanı

Bu çalışma Dicle Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu 02/02/22 tarihli E-14679147-663.05-225055 sayılı kararı ile alınan izinle yürütülmüştür.

Çıkar Çatışma Beyanı

Yazarlar çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Kaynakça

- About, F. E. (2003). The formation of in-group favoritism and out-group prejudice in young children: Are they distinct attitudes? *Developmental psychology*, 39(1), 48-60. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0012-1649.39.1.48>
- Agustin, M., Djoehaeni, H., ve Gustiana, A. D. (2021, March). Stereotypes and prejudices in young children. In *5th International Conference on Early Childhood Education (ICECE 2020)* (pp. 302-305). Atlantis Press.
- Alabaş, Ç. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında (1968-2018) sosyal katılım becerisinin yerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Arıkan, A. (2019). *Sosyal bilgiler dersinde react stratejisine dayalı etkinliklerin öğrencilerin akademik başarılarına, sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarına ve öğrenmenin kalıcılığına etkisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Armut, B., ve Kılınc, M. (2018). 4. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adaylarının girişimcilik becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Field Education*, 4(1), 39- 56.
- Aykaç, N. (2007). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. On Dokuz Mayıs Üniversitesi.
- Bano, S., ve Mishra, R. C. (2014). Development of social identity and prejudice in Hindu and Muslim children. *Social Science International*, 30(1), 127-142.
- Bar-Tal, D. (1996). Development of social categories and stereotypes in early childhood: The case of "the Arab" concept formation, stereotype and attitudes by Jewish children in Israel. *International journal of intercultural relations*, 20(3-4), 341-370. [https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/0147-1767\(96\)00023-5](https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/0147-1767(96)00023-5)
- Bian, L., Leslie, S. J., ve Cimpian, A. (2017). Gender stereotypes about intellectual ability emerge early and influence children's interests. *Science*, 355(6323), 389-391. <https://doi.org/10.1126/science.aah6524>
- Brechet, C. (2013). Children's gender stereotypes through drawings of emotional faces: Do boys draw grayer faces than girls? *Sex Roles*, 68(5), 378-389. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s11199-012-0242-3>
- Brown, C. S., Ali, H., Stone, E. A., ve Jewell, J. A. (2017). US children's stereotypes and prejudicial attitudes toward Arab Muslims. *Analyses of Social Issues and Public Policy*,

- 17(1), 60-83. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/asap.12129>
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches*. Sage.
- Cvencek, D., Meltzoff, A. N., ve Greenwald, A. G. (2011). Math-gender stereotypes in elementary school children. *Child development*, 82(3), 766-779. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01529.x>
- Çelikkaya, T. (2014). Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin kazandırılma düzeyi: öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 969-990.
- De Klerk, V., ve Bosch, B. (1995). Linguistic stereotypes: nice accent—nice person? *International journal of the sociology of language*, 1995(116), 17-38. <https://doi.org/10.1515/ijsl.1995.116.17>
- Doyle, A. B., ve Aboud, F. E. (1995). A longitudinal study of White children's racial prejudice as a social-cognitive development. *Merrill-Palmer Quarterly* (1982-), 209-228.
- Drakulich, K. M. (2012). Strangers, neighbors, and race: A contact model of stereotypes and racial anxieties about crime. *Race and justice*, 2(4), 322-355. <https://doi.org/10.1177/2153368712459769>
- Durante, F., ve Fiske, S. T. (2017). How social-class stereotypes maintain inequality. *Current opinion in psychology*, 18, 43-48. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.07.033>
- Erdoğan, M., ve Vatandaş, C. (2020). Bireysel ve toplumsal dışlanma pratiği: Ön Yargı ve ayrımcılık. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 474-485.
- Ergene, B. (2011). *Matematik öğretmen adaylarının türev kavramına ilişkin teknolojik pedagojik alan bilgilerinin çoklu temsiller bileşeninde incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Faiz, M. ve Karasu Avcı, E. (2018). 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında yer alan becerilerin ve değerlerin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1), 1-21.
- Foster-Hanson, E. ve Rhodes, M. (2022). Stereotypes as prototypes in children's gender concepts. *Developmental Science*, <https://doi.org/10.1111/desc.13345>
- Gettys, L. D., ve Cann, A. (1981). Children's perceptions of occupational sex stereotypes. *Sex Roles*, 7(3), 301-308. <https://doi.org/10.1007/BF00287544>
- Gönül, B., ve Şahin Acar, B. (2018). Çocukların toplumsal cinsiyet bağlamında sosyal dâhil etme yargıları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 33(82), 67-80. <https://doi.org/10.31828/tpd.13004433.2018.82.02.05>
- Göregenli, M. (2013). *Ayrımcılık çok boyutlu yaklaşımlar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B. ve Taşgın, S. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Gürel, N. (2011). Kişilik psikolojisi, ön yargının psikolojisi ve kamuoyu: Gordon Allport ve Walter Lippmann'ın görüşleri çerçevesinde bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 101-132. <https://doi.org/10.1501/sbeder.0000000036>
- Gürkan, B. (2009). *Sosyal Bilgiler eğitiminde güncel olaylar: ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler eğitiminde güncel olayları ele alış biçimlerinin değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Gürses, İ. (2005). Ön yargının nedenleri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1), 143-160.

- Haines, E. L., Deaux, K., & Lofaro, N. (2016). The times they are a-changing... or are they not? A comparison of gender stereotypes, 1983–2014. *Psychology of Women Quarterly*, 40(3), 353-363.
- Harper, M. (2007). The stereotyping of nonreligious people by religious students: Contents and subtypes. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 46(4), 539-552. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1468-5906.2007.00376.x>
- Hilton, J. L., & Von Hippel, W. (1996). Stereotypes. *Annual review of psychology*, 47(1), 237-271.
- Hirschfeld, L. A. (1995). Do children have a theory of race? *Cognition*, 54(2), 209-252.
- İlter, İ. (2013). *Sosyal bilgiler öğretiminde 5e öğrenme döngüsü modelinin öğrenci başarısına, bilimsel öğretileri araştırma becerilerine, akademik motivasyona ve öğrenme sürecine etkileri*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Jamal, G. (2019). Stereotypes about adults with learning disabilities: are professionals a cut above the rest? *Disability, CBR & Inclusive Development*, 30(2). <http://doi.org/10.5463/dcid.v30i2.811>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). Kültürleşme ve aile ilişkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17 (34), 120-127.
- Karniol, R. (2011). The color of children's gender stereotypes. *Sex roles*, 65(1), 119-132. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s11199-011-9989-1>
- Killen, M., ve Stangor, C. (2001). Children's social reasoning about inclusion and exclusion in gender and race peer group contexts. *Child development*, 72(1), 174-186. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/1467-8624.00272>
- May, A. L., ve Stone, C. A. (2010). Stereotypes of individuals with learning disabilities: Views of college students with and without learning disabilities. *Journal of learning disabilities*, 43(6), 483-499. <https://doi.org/10.1177%2F0022219409355483>
- Medikoğlu, O. (2020). İlkokul öğrencilerinin matematik öz yeterlik kaynakları ile matematik kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 35-52.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev.). Nobel Akademik.
- Miedema, S. T., Mulvey, K. L., ve Brian, A. (2021): "You throw like a girl!": young children's gender stereotypes about object control skills. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 94(1), 294-298. <https://doi.org/10.1080/02701367.2021.1976374>
- Miller, L., ve Hayward, R. (2006). New jobs, old occupational stereotypes: Gender and jobs in the new economy. *Journal of Education and Work*, 19(1), 67-93. <https://doi.org/10.1080/13639080500523000>
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. (2nd Edition). Calif. : SAGE Publications.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında sosyal bilgiler öğretmen görüşleri (İzmir Menemen örneği). *International Periodical For The Languages, Literature a History of Turkish or Turcic*, 8(7), 355-362. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5236>
- Narin, N. (2009). *İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerilerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- National Council for the Social Studies [NCSS] (1994). *Expectations of excellence: Curriculum standards for social studies*. National Council for the Social Studies.
- Nesdale, D., Maass, A., Griffiths, J., & Durkin, K. (2003). Effects of in-group and out-group ethnicity on children's attitudes towards members of the in-group and out-group. *British Journal of Developmental Psychology*, 21(2), 177-192. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1348/026151003765264039>
- Newheiser, A. K., Dunham, Y., Merrill, A., Hoosain, L., ve Olson, K. R. (2014). Preference for high status predicts implicit outgroup bias among children from low-status groups. *Developmental Psychology*, 50(4), 1081-1090. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0035054>
- Nowicki, E. A., ve Lopata, J. (2017). Children's implicit and explicit gender stereotypes about mathematics and reading ability. *Social Psychology of Education*, 20(2), 329-345. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s11218-015-9313-y>
- Otuz, B., Kayabaşı, G. B., ve Ekici, G. (2018). 2017 Sosyal bilgiler dersi öğretim programının beceri ve değerlerinin anahtar yetkinlikler açısından analizi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 11(4), 944-972. <https://doi.org/10.30831/akukeg.409791>
- Özbaran, B., Köse, S. ve Yılmaz Kafalı, H. (2020). *Sosyal beceri: Duyular ve zihin kuramı temelinde sosyal uyumu geliştirmeye yönelik pratik uygulamalar*. Mavi Delta Yayıncılık.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.). Pegem Akademi.
- Polat Zafer, S.S. (2019). *Velilerin sosyal bilgiler dersinin önemine ilişkin görüşleri, sosyal bilgiler dersinde öğretmen akademik katılımına ilişkin algıları ve sosyal bilgiler dersinde akademik katılımları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Powlisha, K. K., Serbin, L. A., Doyle, A. B., ve White, D. R. (1994). Gender, ethnic, and body type biases: The generality of prejudice in childhood. *Developmental Psychology*, 30(4), 526-536.
- Seçgin, F. (2021). Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme becerisine yönelik kazanımların sosyal bilgiler dersi öğrenme alanları ve ders kitaplarına yansımaları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(50), 190-208.
- Skinner, A. L., ve Meltzoff, A. N. (2019). Childhood experiences and intergroup biases among children. *Social Issues and Policy Review*, 13(1), 211-240. <https://doi.org/10.1111/sipr.12054>
- Şimşek, A., ve Kolbaşı, S. (2020). 4. Sınıf sosyal bilgiler kitabındaki "milli mücadele" konusunun kronoloji bilgi ve becerilerini kazandırması açısından öğretmen ve öğrenci görüşleri ile incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(2), 335-356. <https://doi.org/10.38015/sbyy.842634>
- Toper, M., ve Cengiz, A.A. (2019). Kişilik, sosyal baskınlık ve ön yargı: Eski hükümlülere yönelik bir inceleme. *Çalışma ve Toplum*, 3, 1757-1785.
- Tutkun, Ö.F., ve Koç, M. (2008). Mesleklere atfedilen kalıp yargılar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 255-273.
- Verkuyten, M., ve Thijs, J. (2001). Ethnic and gender bias among Dutch and Turkish children in late childhood: The role of social context. *Infant and Child Development: An*

International Journal of Research and Practice, 10(4), 203-217.

Vinacke, W. E. (1957). Stereotypes as social concepts. *The Journal of Social Psychology*, 46(2), 229- 243.

Yenilmez, K. ve Dereli, A. (2009). İlköğretim okullarında matematiğe karşı olumsuz ön yargı oluşturan etkenler. *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 4(1), 25-33.

Extended Summary

Introduction

A Social Studies Course enables individuals to get to know their environment, solve the problems they encounter in their relationships, and meet their social needs. At the same time, it enables to respect different perspectives and embrace cultural and intercultural values (Farris, 2012, cited in İltar, 2013). For this reason, each element of the curriculum prepared for the Social Studies Course should be addressed with a scientific approach, taking into account local and global changes and social needs (Aykaç, 2007). The 2018 Social Studies Course Curriculum (SSCC) implemented in Turkey has been prepared with this understanding. It has included various skills such as "recognizing stereotypes and prejudices" to develop such an understanding in students. Stereotypes are beliefs about the characteristics, qualities, and behaviour of members of certain groups. These beliefs are formed and maintained through various cognitive and motivational processes. Sometimes stereotypes arise from self-fulfilling prophecies, and sometimes they arise from misleading relationships and perceptions that different groups are homogeneous (Hilton & Von Hippel, 1996). The concept of prejudice is the negative attitude of individuals towards other individuals or groups with insufficient or hearsay information. This concept can also be expressed as taking sides with a judgment formed without prior research and consideration. In other words, prejudice is a choice made without being measured by reality. Prejudices are seen in many contexts, such as ideological, religious, ethnic and gender-based issues, and it is very difficult to break down the prejudices that arise from all these contexts (Gürel, 2011; Gürses, 2005; Kağıtçıbaşı, 2014; Yenilmez & Dereli, 2009). So, it is very important to gain the skill of recognizing stereotypes and prejudices in the Social Studies Course. Many studies have been conducted in the field on when stereotypes and prejudices begin to form in children. Studies show that these concepts begin to form in children from the age of 4-5 (Aboud, 2003; Gönül & Şahin Acar, 2018; Toper & Cengiz, 2019). Considering that this age range coincides with the pre-school period, the importance of educational institutions in recognizing and eliminating stereotypes and prejudices is understood. One of the courses that assume responsibility in this regard in primary schools is the Social Studies Course. However, students do not encounter any formal skill teaching on stereotypes and prejudices from the pre-school period until the fourth grade when they take the social studies course. Considering that this process constitutes a large part of primary school years, it is thought that it is important to reveal these stereotypes and prejudices of primary school students. When the literature is examined, studies on other skills in SSCC are found (Armut & Kılınc, 2018; Avcı, 2017; Çelikkaya, 2014; Faiz & Karasu Avcı, 2018; Mutluer, 2013; Otuz et al., 2018; Şimşek & Kolbaşar, 2020). However, there is no research that examines the stereotypes and prejudices of primary school students within the framework of their ability to recognize stereotypes and prejudices. Therefore, in the present study, it is aimed to examine the stereotypes and prejudices of primary school students. Within the framework of this purpose, answers to the following questions were sought:

- What are the stereotypes of primary school students?
- What are the prejudiced behaviors of primary school students?

Method

The study was conducted using a basic qualitative research design. The study included 20 classroom teachers from various provinces across Turkey. The data were collected with the "Semi- Structured Interview Form on Stereotypes and Prejudices in Primary School Students" developed by the researchers. Content analysis was used in the analysis of the obtained data. In order to ensure the internal validity of the data obtained from the study, some processes such as triangulation among analysts and participant verification were employed (Güler et al., 2013; Patton, 2014). In order to ensure external validity, maximum sample diversity was used and thick and rich descriptions were used. In terms of the reliability of the research, the audit trail technique was used, and the reliability coefficient between the coders was calculated and interpreted (Creswell, 2007; Merriam, 2015; Miles & Huberman, 1994).

Findings

According to the findings, primary school students have stereotypes about gender, ethnicity or race, language, religion, places, occupations, individuals with special needs, courses, socioeconomic level and individual differences. The opinions of the classroom teachers reveal that the gender stereotypes of primary school students are on the issues of play, colour, character, occupation, appearance, skill, responsibility and hygiene. Students' stereotypes about ethnicities or races relate to hygiene, criminal tendency and appearance. Students' stereotypes about languages are discussed under the themes of difficulty and raucousness. Students think that people who believe in other religions are non-believers. It can be said that students have stereotypes about the character/temperament and hygiene of people living in different places. These students also have some stereotypes about the knowledge and skills of different occupational groups, as well as their professional attitudes and values. According to the opinions of classroom teachers, primary school students also have some stereotypes against individuals with special needs. These stereotypes are related to the skills and intelligence of individuals with special needs. According to the study's findings, primary school pupils' prejudices about courses are most commonly encountered in the area of difficulty. It has been discovered that students' stereotypes about socioeconomic groups are linked to these groups' consumption behaviours. Apart from their cultural differences, students may think that some people are good-bad, beautiful-ugly or successful-unsuccessful due to their individual differences. Students exhibit behaviors such as eschewing, staying away, excluding, not preferring, disgusting, and inhibiting the groups they have stereotypes.

Discussion and Conclusion

Based on the results obtained from the research, it has been understood that primary school students have both stereotypes and prejudices in many different dimensions. According to the literature, all of these began at a younger age, persisted through primary school, and culminated in maturity, and there has been little progress in these areas since the 1980s. (Haines et al., 2016). Therefore, much work falls on both teachers and program developers. In order to reduce these stereotypes and prejudices, the skill of recognizing stereotypes and prejudices in the Social Studies Lesson should be taught from the fourth grade, not from the seventh grade. This skill should also be included in the Life Studies Curriculum in first-third grades.

Thus, the development and spread of stereotypes and prejudices brought by primary school students should be prevented. Teachers should be aware of their actions and discourses that propagate stereotypes and prejudices both explicitly and implicitly.

Author Contributions

All authors took an equal part in all processes of the article. All authors have read and approved the final version of the study.

Ethical Declaration

This study was conducted with the approval decision taken at the Ethics Committee for Human Research in Social Sciences (Protocol No. E-14679147-663.05-225055) of Dicle University, dated 02/02/2022, at the meeting.

Conflict of Interest

The authors declare that there is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.